

L'haqueta de foc i l'Ullal del Cavaller

Contes amb una haca i un genet encès en flama cavalcant-la com a protagonistes van formar part de l'imaginari col·lectiu d'algunes contrades valencianes i mallorquines. Fruit de la imaginació o sibil·lina estratègia per saquejar la propietat aliena?

Mentre que per a alguns l'haqueta de foc era una aparició espantosa de l'altre món, per a algú altre era una visió curiosa, precedida de músiques amables; i algú més trobava que, si bé era certament espantosa, no pertanyia gens a l'altre món, sinó al nostre: un pur estratagema. Aquesta disparitat no es donava entre una multitud de gent, sinó entre quatre o cinc persones.

A la Vall de Perputxent queda encara un dèbil record de l'haqueta de foc. L'any 96 només s'hi trobaren cinc persones, totes del poble de Beniarrés, que en donaren alguna notícia. De les cinc, una, la senyora Enriqueta Navarro, de 89 anys, només "l'havia sentida anomenar". La senyora Trinidad Moncho, d'igual edat, sabia que "li tenien por, perquè quan anaven els hòmens al bancal, eixia l'haqueta de foc": venia de la contigua Vall de Gallinera i s'apareixia com un cavall que "era de fum, formava el foc; i se n'anava corrent el cavall, i el foc anava corrent darré d'ell". Això era només un aspecte de l'haqueta, perquè també "fea atres visions", però no recordava quines.

La senyora Maria Domínguez, de 72 anys, va referir que un avantpassat seu "—el güelo— se n'anava a regar la nit

de Tots Sants, tenia favar o no sé què, i diu que va sentir una música, però tan bonica!". La cosa era extraordinària perquè en aquells temps, lògicament, "ni via ràdios ni via res. Ell anava anant i la música com si anava seguint-lo. L'home mirava, mirava, i la música s'acostava, i quan ja la va tindre casi damunt, que ell va vore les llumetes que fea, va vore com si fóra un... ell no va saber explicar si era una nave o era un animal, que anaven els hòmens a cavall: va vore unes llums, i les llums eixes feen un rastre tot de llumetes i llumetes com si fóra foc. I va vindre ací al poble i ho va dir. Persones que n'hi havien que sabien algo llegir, vaen dir: 'saps a qui has vist? A Elies i Henoc, que van pel món en un carro de foc, que el Pare Etern els va castigar'".

Salvador Ruiz, pintor, de 32 anys, va parlar d'"un suceït que va ocórrer entre el mas del Gordo i les Cases de Benillup, que eren l'antic poblat morisc, despoblat ara", en una data que el seu avi, Eliseu Jordà Sellés, no li va concretar. Deia que una nit alguns regants, "esperant que els tocara la tanda", van veure "una lluentor roja passar molt de pressa: anava i venia, anava i venia". El fenomen es repetia "totes les nits i quan pujaven al poble ho contaven i ningú s'atrevia a baixar, que ningú va regar en dos setmanes". Finalment dos o tres homes dels més atrevits van anar a les hortes de nit a esperar "que apareguera la llum" i s'hi van acos-

tar prou per veure que "era una haca, però una haca de foc, encesa per tots els costats, que li eixia foc de la cua i de..."

Després es van adonar que "els cigrons, les bajoques, tot lo de la temporà anava desapareguent" per allà on passava l'haqueta de foc. Les investigacions que es van emprendre no feren bon cap: "diuen que si era del poble, diuen que si era un foraster, diuen que si..."

Elia Sellés, mestra d'escola, és autora d'un curiós opuscle: *Entre el Serpis i Benicadell, un poble, Beniarrés*, publicat l'any 1982, on va incloure una ressenya sobre l'haqueta de foc, que fa:

"Tots els anys el dia dels difunts (2 de novembre), segons que deia la gent, apareixia per les hortes de Beniarrés, galopant una haqueta. Sembla que sobre ella hi anava muntat un genet amb una teia o alguna torxa, a la mà, que feia una gran flama.

Aquest genet eixia del corral del Gord i recorria totes les hortes. Amb la qual cosa la gent, atemorida, aquest dia procurava no acostar-se a les hortes.

Sobre aquesta llegenda, els qui no creuen en aquestes coses diuen que és fruit de l'enginy d'alguns homes per proporcionar-se aliments en aquelles èpoques en què tant escassejaven. Servint-se d'aquest truc es podien passejar tranquil·lament per les hortes aprovisionant-se d'allò que el temps dóna, d'aliments."

Posats en comunicació amb Elia Sellés, afegí molt poca in-

formació al seu escrit. Només va precisar que l'haqueta de foc seguia un itinerari pre-establert, sempre "cavalcava en direcció a l'Orxa".

A l'Orxa, però, se'n perd el rastre. Ningú no en guarda memòria. I tanmateix, els cavallers de foc devien tenir, fa temps, una més àmplia vigència. Relativament lluny de la Vall de Perputxent, entre la Valdigna i Xeraco, hi ha l'Ullal del Cavaller. Sobre aquell indret de maltractada, agònica marjal, la senyora Pepa Grau, de Tavernes, contava: "es diu aixina precisament perquè allí es va perdre un senyor que anava damunt del cavall, és un ullal que no se sap com és de fondo. És tan important que una vegada un senyor anava en un cavall i se'n va entrar dins la marjal i no podia eixir; caminant, caminant el cavall se'n va entrar dins de l'ullal i va desaparèixer. I ja no contaven en ell, ja feen: 'mira, el cavaller s'ha perdut dins de l'ullal'. Ja no

contaven en ell, i en acabant va eixir lo menos allà en Dénia: mira si estava fondo, si era llarg: va passar per les marjals de Pego, d'Oliva, Gandia, Bairén... Va eixir i la gràcia és que va eixir en el puro encés!"

Aquesta història no és fruit de cap extravagància individual. Ja mossèn Alcover, ara fa un segle, recollí una tradició mallorquina en què el Comte Mal s'apareixia "a Galatzó a sa Caseta de s'hort i a son Pont, a cavall, i flamejant i fumant amb pipa". Més que no la curiosa reducció o degradació del cavaller de foc a simple cavaller fumador, però, sobta la re-

sistència prodigiosa de la memòria popular en aquest cas: el 12 de març de 1509 realment s'ofegà en aquell ullal un cavaller que s'hi acostà a abeurar el cavall. El fet està recollit en un text de mitjan segle XVI—*Un abaciologi del monestir de la Valdigna*—, editat pels professors Ferran Garcia i Josep Trenchs, Universitat de València, 1983, elaborat pels monjos de Santa Maria de la Valdigna, amb tota mena de detalls: el cavaller es deia Rodrigo de Soto, era natural de Múrcia, anava cap a Gandia ben armat, muntat sobre un cavall, acompanyat per un mosso; després que l'animal

es va abeurar, a la mitja volta que va fer, va ficar les potes posteriors dins l'aigua, i va caure enrere dins l'ullal, amb el cavaller al damunt. El mosso, volent-lo ajudar, va ser arrossegat també. Un vaquer moro que va acudir en sentir els crits el va traure massa tard, ofegat. El cos del cavaller va quedar surant enmig de l'ullal fins l'endemà. El document no diu més. No recull el viatge del cavaller per misteriosos camins subaquàtics, animat per un foc que cap aigua no pot apagar, perquè no és un foc d'aquest món.

Víctor Gómez Labrado

